

Злочинці

Леонід Чернов

Газети освітлюють життя й побут усіх трудящих: металістів, шевців, вантажників, лікарів, листонош...

Та ніхто ще не віддав заслуженої уваги тим скромним соромливим нічним працівникам, яких мені раз у раз доводилось зустрічати, коли я повертався глупої ночі на околицю міста додому.

Тільки міліція та каррозшук, та й то не так уже часто, прикрашають життя цих непомітних людей.

Про них я й хочу розповісти.

1

Темна вітрова хмарна ніч.

Безтурботно насвистуючи якоїсь сумної пісеньки, я, не кваплячись, ішов додому тихою вимерлою вулицею.

Зненацька за спиною моєю почувся хрипкий рик, і я відчув, що хтось смикає мене за рукав.

Я озирнувся. Підозрілого вигляду парубійко, вилупивши очі й намагаючись вхопити мене за рукав, танцював на місці, супроводжуючи цю нескладну роботу загрозливим ревінням.

- Що це має значити? - суворо запитав я.

- Віддавай пальто, нещасний! - прохрипів довготелесий хлопець.

- Ха, скромне бажання! Так це ти для цього й зупинив мене? А навіщо тобі здалося моє пальто?

Він, очевидячки, сподівався, що я, благаючи його не вбивати мене, радо віддам йому пальто; тим-то моє несподіване запитання збентежило грабіжника. Він закам'янів на місці, забувши навіть закрити рота.

- Перш за все - закрий цю дірку, - педагогічно сказав я, тикнувши пальцем в напрямку його рота, а потім...

- Віддавай пальто, нещасний... - боязко загудів він, стримуючи здивування.

- Не строй дурника, - сердито гаркнув я. - Хай вам буде соромно, юначе. У мене єдине й останнє пальто, а ви лізете з дурницями. Фе! Висякайте носа і топайте своєю дорогою, поки вам не влетіло по шиї.

Жахливий грабіжник стояв переді мною, сльозливо кліпаючи очима, винувато підсмикуючи носом прозору рідину.

- Ну, гаразд, - сказав я привітніше. - Ось маєш полтинника. Бери - і котись чайною ковбасою. - Я намагався говорити з ним рідною йому мовою. - Марш!

- Дякую, дядечку.

- Що? "Дядечку"? Хм! Ось маєш іще полтинника. Бери - і зникай в ту ж мить.

- Спасибі, дядечку.

- Хм! Знову "дядечку". Ну, що ж з тобою вдієш? Маєш іще полтинника. Іди - і ніколи більше не роби цього. Чуєш?

- Чую, дядечку, - пропищав грабіжник, простягаючи руку по новий полтинник. Очевидячки, це був дуже розумний і здатний хлопчисько, бо скоро зрозумів, що це нескладне слово "дядечко" може давати йому хоч і невеликий, але певний прибуток.

- Чую, дядечку, - повторив він, швидко потираючи великий палець об указівний і середній.

- Це дуже тішить мене, що ти не глухий, - безсердечно сказав я, - тепер - топай мені звідси моментально, коли не хочеш піймати такого сторчака, що й своїх не пізнаєш.

- Чую, громадянине, - похмуро буркнув він.

- Ну, то-то. Будь здоров.

- Обривуар.

Це був перший грабіжник, гроза цілого міського району, з яким мені довелося зустрітись.

2

З того часу я почав розуміти, що моє англійське пальто дуже подобається незнайомим мені людям, яких мені доводилося зустрічати вночі по темних завулках.

- Хар-роше пальтишко в цього хрукта, - чув я позаду себе здушений шепіт.

Дивно, але ця коротка й прихильна рецензія на моє пальто ніколи не переповнювала мене ні почуттям тихої радості, ні бурхливим восторгом.

- Ви помиляєтесь, шановний, - хмуро буркотів я. - Моє пальто не таке вже й гарне, як ви волієте гадати. Скрізь латки, дірки. Підкладка подерта. Не пальто, а тридцять три нещастя.

По щирості я мушу сказати, що ганьбив гідність мого пальта я зовсім не з властивої мені скромності.

Згодом я дізнався, що нічні працівники нічого не мають проти того, аби придбати моє пальто в повну приватну довічну власність. Але я був рішуче проти цього і раз у раз відхиляв привабливі пропозиції.

- А глянь-но, Васько, он на того в кепці, - ловив я захоплений шелест. - Як тобі подобається пальто? Подерж-но моє насіння, я йому оселедця в бік встромлю...

- Хар-роше пальто, - погоджувався Васька.

- Пальто - так собі, - казав я голосно, звертаючись до афішної тумби. - А от револьвер у мене - справді один восторг.

При цьому я покладавав своїм старим кишеньковим ножичком.

- Фраєр із собачкою, - люто й розчаровано посилав мені вслід Васька. - Болячка йому в пуп.

3

З деякого часу я почав пристосовувати на практиці оригінальний спосіб мого власного винаходу, дякуючи йому моє пальто кілька разів уникало небезпеки назавжди перейти від мене до нового власника.

Примітивши недалечко підозрілу тінь, я швидко шмигляв під ворота і звідтам голосно сам до себе гарчав:

- Серього, а нумо роздягнемо цього фраєра.

Услід за цим до мене линув хрипкий сміх і самовдоволений голос:

- Своїх роздягати хочеш, свинячий пуп? Ну, працюйте, працюйте. Ходімо, Гришко, нема чого заважати.

І підозрілі тіні зникали в півночі, після чого я міг уважати себе за врятованого.

Траплялось, проте, що у відповідь на мою пропозицію: "Серього, а нумо роздягнемо цього!" - я чув жалісливий голос беззахисного перехожого, який благав мене взяти шубу і дарувати йому життя.

Од шуби я раз у раз одмовлявся.

4

- Стій, фраєр!

Я став.

- Купи пальто. Гарне пальто, англійське.

- Красно дякую, - несміливо відповів я. - Але я вже маю пальто. Теж англійське. Воно на мені.

- Ну, от і купи його.

- Я дуже шкодую, але це неможливо. Його вже куплено мною пів року тому в магазині "Єсть смисл переплатіть" під фірмою "Абрам Сопляжнік - К°".

- А тепер купи його у "Гришки Гной і К°". Ну, мерщій!

- Прошу ласкаво пробачити, але ж це моє пальто. Як же я можу купити його в самого себе?

- Кинь задаватись на макарони, фраєр. Оце ось пальто, котре на тобі, було твоїм до моменту нашої зустрічі. Тепер воно вже моє. Ну, купляй, чи що? Або витрушуйся сей мінут. Ну?

Я торгувався, як візник, до сьомого поту. Він зажадав десять карбованців, я запропонував карбованця. Він скидав по полтиннику, а я накидав по гривенику. Зійшлися на троячці, вдарили по руках. Тут-таки розпили могорич (Гришка Гной витяг з кишені пів пляшки самогону, у мене найшлись ковбаса й хліб). Розплатившись, я потиснув його чесну руку і подався додому, радіючи, що мені пощастило за безцінь купити таке порівняно непогане пальто.

5

Та одного разу...

Одного разу темної ночі, виринувши наче з пекла, до мене підлетіли двоє здоровенних мацапур і весело заіржали.

- Ха-ха-ха! Володько!! Я найшов пальто.

- Ну, так тягни його сюди, - залунало в темряві.

- Дак в йому пасажир сидить.

- А ти його витруси, - порадив голос із тьми.

- Не витрушується.

- А ти його ножичком підколупай.

- Ну, витрушуйся, дядю. В ту ж мить. Знімай!

- Але дозвольте, - запротестував я. Як же я можу знімати? - Це був гумор шибеника, що раз у раз сходить на мене в тяжкі хвилини життя. - Як же я буду знімати? - резонно запитав я. - За відсутністю фотографічного ап...

- Не стукай тут, слиш? Знімай пальто.

- Пробачте, але ж я можу застудитись і померти. Це варварство! Ідіть ви під три чорти! Хоч ви мене ріжте, нізащо не зніму паль... А втім, будь ласка, беріть.

Останню фразу я сказав, побачивши наведене на мене дуло револьвера.

- Ось маєте моє пальто. Дуже вам удячний, що ви звільнили мене, нарешті, від цієї надмірної ноші, щоб ви нею подавились, грабіжники прокляті!

- Не стукай, тобі говориться. Витрушуй гаман!

- Гаман я, на жаль, забув до... Обережніше з револьвером. Що ви, не бачите, що перед вами людина стоїть? Ось вам гаман. Що? Черевики в мене старі, діряві. Не зніму черев... Чекайте, заберіть револьвер - і маєте ось черевики. Будь ласка, хіба я заперечую? Я навіть радий, їй-богу. Піджак? Але ж... Нате, нате. Беріть. Дуже вам удячний, щоб ви луснули, шкідники прокляті, грабіжники чортові, собачі печінки, стерво свиняче, за вами давно вже плаче шибениця, щоб вам руки поодсихали, чортове кодро...

Пролітаючи темними безлюдними вулицями в напрямку до своєї квартири, я зіткнувся обличчя в обличчя з чудною людиною, що мала точнісінько такий вигляд, як і я, з тією тільки різницею, що він був без брюк.

З вилупленими від жаху очима він упав переді мною на коліна, благаючи мене не вбивати й не грабувати його, бо дві хвилини тому його вже пограбовано.

І хоч я тремтів од собачого холоду й люті на грабіжників, але побачивши цю перелякану на смерть постать у підштаниках, я не втримався, сів перед ним карачки і зареготав. Він зиркнув на мене, в одну мить зрозумів, що небезпеки нема, уважно обдивився мене з ніг до голови, підігнув ноги, сів проти мене, фамільярно ткнув мене пальцем в живіт, і з горлянки його застрибали свистючі, рипучі, шипучі звуки.

Ми довго сиділи один проти одного, корчилились од непереможного, нестриманого, всемогутнього сміху і реготали, реготали...

Люба, сонячна, радісна, безтурботна Одесо! Скільки гіркого, мов полинь, болю, скільки безмежно солодкої буйної радості випив я в твоїх широких межах! І тепер іще, проходячи повз наївний будиночок по Пролетарському завулкові проти твоєї кіно-фабрики, гуляючи біля Московського готелю по Дерибасівській, я часом зупиняюсь і, охоплений теплими хвилями спогадів, тихо скидаю капелюх і побожно схиляю голову.

Твоїй широчезній життєрадісності, твоєму синьому теплому морю, твоїм широким безтурботним бурхливим вулицям, твоїм сліпим завулкам, що й нині бережуть іще мої давно висохлі сльози й мій давно замовклий сміх - моє здивування і мій восторг!

("Червоний перець", № 18-19, 1929 р.)